

1991-2011

20-lecie Trójkąta Weimarskiego
20 Jahre Weimarer Dreieck
20 ans Triangle de Weimar

**QUO VADIS TRÓJKĄCIE WEIMARSKI?
O POTRZEBIE SFORMUŁOWANIA NOWEJ KONCEPCJI
CELEM OŻYWIENIA TRÓJKĄTA WEIMARSKIEGO
(„AGENDA 2021“)¹**

KLAUS-HEINRICH STANDKE²

*Zapytał Pan, czy jestem zadowolony z tego, co wówczas zrobiłem. Odpowiadam, że tak.
Jeśli pyta mnie Pan, czy jestem zadowolony z tego, co później z tego zrobiono, odpowiadam, że nie.
Hans-Dietrich Genscher, Berlin, 14 kwietnia 2011 r.³*

1.) Wprowadzenie	2
2.) „Janusowe oblicze” Trójkąta Weimarskiego: forum konsultacji politycznych I platforma współpracy społeczeństwa obywatelskiego	5
3.) Propozycja przyjęcia polsko-niemiecko-francuskich ram działania dla Społeczeństwa obywatelskiego („Agenda 2021”)	11

¹ Opracowanie stanowi uaktualnioną w lipcu 2012 r. wersję rozdziału pod takim samym tytułem opublikowanego w: Klaus-Heinrich Standke, Trójkąt Weimarski w Europie: Współpraca polsko-niemiecko- francuska. Wydawca: Adam Marszałek, Toruń 2010, ISBN 978-83-7611-464-4, s. 831-904.

² Prof. Dr. Drs. h.c. Klaus-Heinrich Standke, przewodniczący Komitetu Wspierania Współpracy Polsko-Niemiecko-Francuskiej „Trójkąt Weimarski” (Berlin/Cabourg).

³ Wersja polska cytatu na podstawie Deutsches Polen Institut, *XV Forum Polsko-Niemieckie Przyszłość Polski i Niemiec w Europie*, Berlin 13-14 kwietnia 2011 r., s. 13. (przyp. tłum.)

1. Wprowadzenie

Dwie dekady temu, 28 sierpnia 1991 r., w 242. urodziny Johanna Wolfganga Goethego ówczesny niemiecki minister spraw zagranicznych Hans-Dietrich Genscher zaprosił do Weimaru swoich kolegów z Paryża i Warszawy: Rolanda Dumasa i Krzysztofa Skubiszewskiego. Niemiecki minister świadomie wybrał na miejsce spotkania Weimar, a nie Bonn jako siedzibę ówczesnego rządu czy też Berlin. „Weimar jako miejsce miał wyrażać, że ta Europa, ta nowa Europa, jest czymś więcej niż wspólnotą gospodarczą, że tym, co nas łączy, jest wspólna europejska kultura, do której wszystkie narody Europy wiele wniosły”⁴. Następnego dnia, 29 sierpnia 1991 r., wraz z ogłoszeniem *Wspólnego oświadczenia ministrów spraw zagranicznych Francji, Niemiec i Polski w sprawie przyszłości Europy* Trójkąt Weimarski został powołany do życia.

Zważywszy na zebrane przez ponad dwie dekady doświadczenia współpracy polsko-niemiecko-francuskiej wydaje się wskazane dokonanie bilansu osiągnięć i postawienie pytania, czy spełnione zostały oczekiwania wiązane z Trójkątem Weimarskim u jego zarania. Publikacja zbiorowa:

„Trójkąt Weimarski w Europie Współpraca polsko- -niemiecko-francuska Powstanie Potencjał Perspektywy”

z której pochodzi niniejsze opracowanie, przedstawiła w tekstach około 50 autorów powstanie Trójkąta Weimarskiego z polskiej, niemieckiej i francuskiej perspektywy, a także uwidoczniała jego potencjał. Obecnie należy zainicjować konkretne działania skierowane na przyszłość.

Nie dostrzega się często, że Trójkąt Weimarski nadal, tak jak w chwili jego utworzenia, nie ma podstawy traktatowej przyjętej przez rządy i parlamenty Polski, Niemiec i Francji. Wspomniane Wspólne oświadczenie trzech ówczesnych ministrów z 29 sierpnia 1991 r. stanowiące podstawę projektu weimarskiego zawiera się na półtorzej stronie tekstu.

Z okazji 15. rocznicy powołania Trójkąta, 29 sierpnia 2006 r., w Weimarze trzej ojcowie założyciele Roland Dumas, Hans-Dietrich Genscher i Krzysztof Skubiszewski potwierdzili znaczenie pierwotnego oświadczenia w następujących słowach:

**„Nasze kraje stanowią wspólnotę interesów dla przyszłości Europy.
- Apelujemy do naszych obywateli i rządów o pozostanie na drodze wspólnej odpowiedzialności Polaków, Niemców i Francuzów.
- Apelujemy do naszych trzech krajów, aby z pełną determinacją stawiały czoła aktualnym wyzwaniom, przed którymi stoi Europa.”**

⁴ Genscher, Hans-Dietrich, tekst wprowadzający w: Standke, K. - H., *Trójkąt Weimarski w Europie : Współpraca polsko-francusko-niemiecka*. Wydawca: Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 61.

Z okazji 20. rocznicy utworzenia Trójkąta Weimarskiego Komitet ponownie zaprosił ojców założycieli na obchody do Weimaru. W uroczystości w Niemieckim Teatrze Narodowym wzięło udział ponad 600 gości. W miejsce nieżyjącego już polskiego ministra spraw zagranicznych Krzysztofa Skubiszewskiego w jubileuszu wziął udział Tadeusz Mazowiecki pełniący wcześniej funkcję premiera polskiego rządu.

Hans-Dietrich Genscher:

„Gdy przed dwudziestu laty byliśmy tutaj, nie oczekiwaliśmy, że dwadzieścia lat później wrócimy w godzinie przeznaczenia Europy. Mielśmy ostatnio w Niemczech dyskusję, podczas której niejeden zwątpił, czy wierzy jeszcze w przyszłość Europy. Nie chodzi jednak o to, by rozmawiać tylko o błędach przeszłości. Chodzi o to, by je wyeliminować. Chodzi też o to, by uczynić Europę zdolną do działania. Wówczas nie był to czas, a przynajmniej nie wszyscy aktorzy byli gotowi, by w kwestiach polityki gospodarczej i finansowej nawiązać bliższą współpracę. To był trudny problem, który wnieśliśmy ze sobą do unii walutowej. Europa musi jednak współpracować we wszystkich dziedzinach”.

Roland Dumas:

„Wspólnie wiele osiągnęliśmy, jest jednak piękny wers Puszkina: „Do odważnych świat należy” – i tu ma on całkowitą rację. Wybraliśmy te trzy państwa przed dwudziestu laty nieprzypadkowo... Jak głosi francuskie przysłowie „Przeszłość oświetla przyszłość”. Mylą się ci, którzy dziś chcieliby cofnąć się w stosunku do tego, co zostało osiągnięte. Dlatego musimy nadać Trójkątowi Weimarskiemu nowy kierunek. Musimy przy tym angażować tak wielu, jak to możliwe, przede wszystkim młodzież.”

Tadeusz Mazowiecki:

„Dla nas Polaków jest nie tylko ważne, że stosunki z Niemcami i Francją są dobre, ale też to, że my staliśmy się częścią tej bliskiej współpracy. W ostatnich dwudziestu latach współpraca była niekiedy bardziej, niekiedy mniej intensywna. Wierzę w Europę zarówno w dobrych, jak i złych czasach. Gdy wierzymy w przyszłość, to zarażamy przyszłość tą wiarą. Duża część Europy przezwyciężyła dużo trudniejsze wyzwania, niż te, przed którymi dziś stoimy. I będziemy musieli poradzić sobie również z tymi wyzwaniami”.

We wszystkich trzech krajach, rok w rok, regularnie ze strony odpowiedzialnych polityków formułowany postulat ożywienia Trójkąta Weimarskiego powinien stanowić przyczynek do pytania, czy ustanowiona dwadzieścia lat temu przez ojców założycieli nieformalna konstrukcja Trójkąta Weimarskiego nie niesie ze sobą ryzyka marginalizacji w uwarunkowaniach rozszerzonej do 27 państw Unii Europejskiej.

Zarówno krytycy współpracy trójstronnej, jak i zwolennicy zadają więc sobie dziś pytanie o jej celowość. Czyżby to, co było uzasadnione w 1991 r., a więc w okresie euforii, która ogarnęła Europę bezpośrednio po upadku Muru Berlińskiego, nie miało sensu dzisiaj, w zinstytucjonalizowanej Europie 27 państw i w okresie narastającego eurosceptycyzmu? W analizie opublikowanej w czerwcu 2011 r. w związku ze zbliżającą się rocznicą dwudziestolecia utworzenia Trójkąta Weimarskiego Kai-Olaf Lang i Daniela Schwarzer z Fundacji Nauka i Polityka (*Stiftung Wissenschaft und Politik*) sformułowali następujący wniosek „Trójkąt Weimarski stanowił dotąd bardziej szansę niż realne ramy działania. Jeśli również obecna okazja pozostanie

niewykorzystana, to trzy państwa powinny wyciągnąć z tego konsekwencje i odstąpić od werbalnego dowartościowywania tego formatu w polityce europejskiej”⁵.

Po kilku latach letargu napływają od dłuższego czasu z wszystkich trzech państw nawoływania do rewitalizacji Trójkąta Weimarskiego. Nie sprecyzowano jednak w jaki sposób – poza częstszymi spotkaniami – to ożywienie miałoby się dokonać.

- Już w umowie koalicyjnej z dnia 24 października 2009 r. trzy partie rządzące CDU/CSU i FDP uzgodniły by „wykorzystywać intensywniej możliwości, jakie stwarza Trójkąt Weimarski”.
- Z Paryża i Warszawy dochodzą podobne głosy. Już podczas swoich pierwszych wizyt w Warszawie (31 października 2009 r.) i w Paryżu (2 listopada 2009 r.) u Radosława Sikorskiego i Bernarda Kouchnera nowy minister spraw zagranicznych RFN Guido Westerwelle oświadczył: „Wszyscy trzej jesteśmy przekonani, że Trójkąt Weimarski jest dobrym instrumentem, który powinien zostać na nowo uaktywniony”. Z kolei podczas konferencji prasowej w Quai d’Orsay 2 listopada 2009 r. ówczesny francuski minister Bernard Kouchner powiedział, w imieniu własnym jak i swoich odpowiedników z Polski i Niemiec: „Cieszymy się z nowego ożywienia Trójkąta Weimarskiego”.
- Ministrowie spraw zagranicznych trzech państw spotkali się w 2010 r. dwukrotnie w formacie weimarskim. 27 kwietnia w Bonn w obecności zaproszonego jako gościa ministra spraw zagranicznych Ukrainy oraz 23 czerwca w Paryżu z rosyjskim ministrem spraw zagranicznych. Ostatnie spotkanie ministerialne miało miejsce 20 maja 2011 r. w Bydgoszczy. Zaproszono na nie ministra spraw zagranicznych Mołdawii.
- 1 lutego 2010 r. na zaproszenie sekretarza stanu ds. europejskich Mikołaja Dowgielewicza, odbyło się w Warszawie spotkanie z jego francuskim oraz niemieckim odpowiednikiem – Pierrem Lellouchem (Sekretarz stanu ds. europejskich) oraz Wernerem Hoyerem (Sekretarz stanu). W obecności trzech ministrów ds. europejskich przewodniczący Komitetu przedstawił przy tej okazji zaproponowaną przez niego polsko-niemiecko-francuską *Agendę 2021 O konieczności sformułowania ram koncepcyjnych w celu ożywienia działalności Trójkąta Weimarskiego*.
- Ponowne spotkanie – tym razem z nowo mianowanym francuskim ministrem ds. europejskich Jeanem Leonettim odbyło się 21 września 2011 r. w Berlinie. Minister Leonetti z kolei gościł w formacie weimarskim 16 marca 2012 r. Mikołaja Dowgielewicza i Michaela Linka w swoim rodzinnym mieście Antibes.
- Po raz pierwszy spotkali się przewodniczący parlamentów trzech państw: przewodniczący Bundestagu Norbert Lammert zaprosił do Essen w dniach 28-30 maja 2010 r. Bernarda Accoyer z Paryża i Bronisława Komorowskiego z Warszawy. Przy tej okazji wręczył im przedłożoną przez Komitet publikację zbiorową *Trójkąt Weimarski w Europie*.
- Komisje ds. europejskich trzech parlamentów zebrały się w Berlinie 22-23 lutego 2010 r. oraz 18 listopada 2010 r. w Paryżu. Przewodniczący Komisji ds. Unii Europejskiej Gunther Krichbaum przedstawił publiczności 18 maja 2010 r. w siedzibie Fundacji Bertelsmanna wraz z byłą przewodniczącą Bundestagu Ritą Süßmuth oraz posłanką Angelicą Schwall-Düren,

⁵ Lang, Kai-Olaf, Schwarzer, Daniela, *Das Weimarer Dreieck jetzt stärken und nutzen*, SWP Aktuell 31, Berlin Juni 2011, s. 8.

wiceprzewodniczącą frakcji SPD w Bundestagu i obecną minister ds. federalnych i europejskich Nadrenii Północnej-Westfalii publikację zbiorową *Trójkąt Weimarski w Europie*.

- Prezydent Bronisław Komorowski bezpośrednio po objęciu urzędu podkreślił swoje osobiste zainteresowanie Trójkątem Weimarskim i ponowił podczas swoich pierwszych wizyt w Paryżu i w Berlinie zaproszenie sformułowane przez jego zmarłego tragicznie poprzednika Lecha Kaczyńskiego ze szczytu Trójkąta w Mettlach 6 grudnia 2006 r. Ówczesny prezydent Francji Nicolas Sarkozy i kanclerz Niemiec Angela Merkel przyjęli to zaproszenie i przybyli na ósmy szczyt weimarski do pałacu w Wilanowie w Warszawie 7 lutego 2011 r.
- W ramach XV. Forum Polsko-Niemieckiego 14 kwietnia 2011 r. w Berlinie przewodniczący parlamentarnych komisji ds. zagranicznych Andrzej Halicki, Axel Poniatowski i Rupert Polenz wystąpili w dyskusji podiumowej nt. „Trójkąt Weimarski – zadania i perspektywy”. W ramach Forum swoje przemyślenia dotyczące przyszłości Trójkąta Weimarskiego przedstawili również byli ministrowie spraw zagranicznych Hans-Dietrich Genscher, Roland Dumas i Władysław Bartoszewski, będący laureatami Nagrody im. Adama Mickiewicza.
- 9 czerwca 2011 r. odbyło się pierwsze wspólne posiedzenie parlamentarnych komisji obrony państw Trójkąta Weimarskiego na zaproszenie przewodniczącej Komisji Obrony Bundestagu dr Susanne Kastner.
- Już podczas swojego spotkania z prezydentem Bronisławem Komorowskim w Warszawie 9 marca 2012 r. François Hollande jeszcze jako kandydat na prezydenta Francji wspólnie z polskim gospodarzem podkreślił konieczność intensywnego wykorzystania Trójkąta Weimarskiego w przyszłości.
- Nawiązując do tego prezydent François Hollande w jednym ze swych pierwszych oświadczeń zasygnalizował, że chce zaprosić na następny szczyt Trójkąta Weimarskiego do Francji jeszcze przed końcem roku.
- Prezydent Bronisław Komorowski dał wyraz osobistego zaangażowania we współpracę trójstronną obejmując patronat i przewodnictwo uroczystości wręczenia Nagrody im. Adama Mickiewicza 2012 zaplanowanej na 7 września 2012 r. w Pałacu Prezydenckim w Warszawie.

Temu imponującemu bilansowi spotkań politycznych nie towarzyszą jednak porównywalne rezultaty w dziedzinie współpracy społeczeństwa obywatelskiego trzech państw mimo szeregu cennych pojedynczych inicjatyw.

2. „Janusowe oblicze“ Trójkąta Weimarskiego: forum konsultacji politycznych i platforma współpracy społeczeństwa obywatelskiego

Od początku istnienia Trójkąt Weimarski – co nie zawsze jest w pełni uświadomione – można było porównać do posiadającego dwa oblicza Janusa, a to z uwagi na jego podwójną misję. Wedle wizji ojców założycieli miał on przyczyniać się do osiągnięcia dwóch równoległych celów. Lang i Schwarzer nazwali je *miękkim* (społecznym lub kulturalnym) wymiarem Trójkąta Weimarskiego i *twardym* wymiarem (dotyczącym polityki europejskiej i zagranicznej). „Sukcesy w jednym wspierają sukcesy w drugim”.

- pierwszy z nich wymaga systematycznego zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego,

- realizacja drugiego wymaga polityki.
- l) U zarania Trójkąta Weimarskiego, jego twórcom zależało na stworzeniu forum konsultacyjnego, które miało pomóc we wprowadzeniu Polski i młodych demokracji Europy Środkowo-Wschodniej do Unii Europejskiej, Sojuszu Północno-Atlantyckiego oraz Unii Zachodnioeuropejskiej. Ten pierwotny cel został osiągnięty z akcesją Polski do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. wraz z rozszerzeniem UE na wschód. W 2011 r. ministrowie spraw zagranicznych Polski, Niemiec i Francji określili – używając niemal tych samych sformułowań – cel Trójkąta Weimarskiego dwojako: „stworzenie opartego na zaufaniu i solidarności nieformalnego forum dialogu w istotnych kwestiach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania, a także trójstronnego ugrupowania państw dla rozwijania koncepcji, propozycji i wspólnych działań w ramach Unii Europejskiej...”⁶ Pierwsze tak zakreślone, przede wszystkim polityczne, ramy obejmują zagadnienia będące przedmiotem prac Unii Europejskiej, a w których trzy państwa Trójkąta Weimarskiego mogłyby nadawać ton:

- *Wspólna polityka sąsiedztwa i polityka wschodnia UE,*
- *Unia dla Morza Śródziemnego i Partnerstwo Wschodnie,*
- *Polityka ekonomiczna UE,*
- *Polityka bezpieczeństwa energetycznego UE (Rurociąg Północny na Bałtyku i zależność surowcowa od Rosji),*
- *Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa,*
- *Granice rozszerzenia Unii,*
- *Implementacja traktatu lizbońskiego,*
- *Zmiany klimatyczne,*
- *Migracje,*
- *i wiele innych.*

II) Drugi, równie ważny co polityczny wymiar Trójkąta Weimarskiego dotyczy społeczeństwa obywatelskiego. Przypomniała o nim kanclerz Angela Merkel w obecności prezydentów Polski i Francji przy okazji przedstawiania rezultatów szczytu Trójkąta Weimarskiego z dnia 5 grudnia 2006 r. w Mettlach podkreślając, że Trójkąt Weimarski został powołany „nie tylko w celu umożliwienia spotkań politykom, ale także, aby pozwolić zbliżyć się społeczeństwom”⁷. Tę samą myśl podjęła podczas warszawskiego szczytu 7 lutego 2011 r.: „Trójkąt Weimarski może nabrać ważnego znaczenia w odniesieniu do naszych społeczeństw obywatelskich”⁸. Prezydenci Polski i Francji, Bronisław Komorowski i Nicolas Sarkozy wypowiedzieli się w Warszawie w podobnym tonie.

Już w 1991 r., trzech ministrowie spraw zagranicznych opowiedzieli się za rozwojem powiązań na poziomie społeczeństwa obywatelskiego, mających służyć „wspólnej

⁶ Zob. Słowo wstępne ministrów Bernarda Kouchnera, Radosława Sikorskiego i Guida Westerwelle do niniejszej książki, s. 29-46.

⁷ Konferencja prasowa Kanclerz Angeli Merkel po Szczycie Weimarskim w Mettlach, 5.12.2006. REGIERUNGonline.

⁸ Konferencja prasowa Prezydenta Bronisława Komorowskiego, Kanclerz Angeli Merkel i Prezydenta Nicolas Sarkozy’ego na zakończenie 8-go Szczytu Weimarskiego w Warszawie, Wilanów. 7.2.2011. REGIERUNGonline.

realizacji użytecznych projektów, przynoszących konkretne korzyści” (młodzież, środowisko, technologie, infrastruktura, komunikacja, energia, kultura, edukacja, nauka, media, programy wymiany).

Patrząc z dzisiejszej perspektywy proces zbliżania społeczeństw obywatelskich w ramach Trójkąta Weimarskiego okazał się bardziej skomplikowany, niż to się wydawało przy jego powoływaniu przed dwudziestu laty. Przykład zjednoczenia Niemiec, gdzie w przeciwieństwie do państw Trójkąta Weimarskiego nie istnieje bariera językowa, pozwala dostrzec skalę wyzwania, jakie stanowi zbudowanie wspólnych struktur dla prowadzenia równoprawnego dialogu społeczeństw obywatelskich Francji, Niemiec i Polski. W nocy z 23 czerwca 2011 r. francuskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych wyraźnie podkreśliło znaczenie społeczeństwa obywatelskiego w służbie Trójkąta Weimarskiego, które „w centrum Europy w szczególności w dziedzinach edukacji, młodzieży i kultury przedstawia znaczący a dotąd w dużym stopniu niewykorzystany potencjał⁹.

Lang i Schwarzer wskazują w swoim opracowaniu z czerwca 2011 r. *Das Weimarer Dreieck jetzt stärken und nutzen* na kolejną ważną, a nie uwzględnianą w wystarczającym stopniu rolę obywatelskiego wymiaru Trójkąta Weimarskiego, jaką jest zmniejszanie w społecznej percepcji głębokości „dolin między szczytami”.

Podobnie jak w stosunkach wewnątrzniemieckich, w Trójkącie Weimarskim istnieje potrzeba stałego, twórczego i cierpliwego wsparcia administracji państwowych dla budowania struktur dialogu społeczeństwa obywatelskiego. Trzeba realistycznie przyznać, że bez finansowego wsparcia ze środków publicznych nie zostałby zrealizowany żaden z projektów skierowany do społeczeństwa obywatelskiego ani w stosunkach niemiecko-francuskich – jak miało to miejsce w przypadku 50-tej rocznicy Traktatu Elizejskiego, ani polsko-niemieckich, a z pewnością nie w polsko-niemiecko-francuskich.

Na podkreślenie zasługuje wprawdzie, że mimo upływu dwudziestu lat dwaj prezydenci, kanclerz, premierzy Francji i Polski, ministrowie spraw zagranicznych, a także parlamentarzyści wywodzący się z różnych formacji politycznych nie wydają się znużeni ciągłym podkreślaniem znaczenia Trójkąta Weimarskiego (Bernard Kouchner: użył sformułowania „wielka europejska sprawa”). Dzięki politycznemu wsparciu na najwyższym szczeblu możliwe wydaje się przewyciężenie niespójności pomiędzy deklaracjami i rzeczywistym stanem współpracy trójstronnej. Tymczasem na horyzoncie nie widać ogólnego planu działań, „mapy drogowej” dla Trójkąta Weimarskiego. Dlatego wydaje się konieczne, aby powstała w trzech państwach członkowskich przynajmniej skoordynowana koncepcja ramowa, ujmująca w punktach pomysły i propozycje powstałe w wyniku ośmiu szczytów weimarskich i siedemnastu spotkań ministrów spraw zagranicznych, a także licznych spotkań ministerialnych innych resortów w formacie weimarskim. Pozwalałoby to także na stały monitoring wdrożenia podjętych decyzji.

Do refleksji skłania okoliczność, że podczas ósmego szczytu 7 lutego 2011 r. przywódcy nie zdecydowali się na wydanie wspólnego oświadczenia dotyczącego przyszłości Trójkąta Weimarskiego z okazji dwudziestolecia jego istnienia. Rozczarowało to tych, którzy żywili nadzieję na ogłoszenie konkretnej perspektywy dla systematycznej polsko-niemiecko-francuskiej współpracy, analogicznie do ogłoszenia 4 lutego 2010 r. w Pałacu Elizejskim w Paryżu niemiecko-francuskiej

⁹ Zob. przypis 14.

Agendy 2020 i przyjęcia 21 czerwca 2011 r. niemiecko-polskiego *Programu współpracy* w związku z dwudziestą rocznicą polsko-niemieckiego traktatu sąsiedzkiego.

Niepokojąca jest też okoliczność, że podczas żadnego z ostatnich trzech spotkań ministrów spraw zagranicznych, tj. 27 kwietnia 2010 r. w Bonn, 23 czerwca 2010 r. w Paryżu i 20 maja 2011 r. w Bydgoszczy – inaczej niż podczas wcześniejszych spotkań – w porządku obrad nie znalazły się kwestie trójstronnej współpracy społeczeństwa obywatelskiego.

Zaskakujące jest, że choć utworzenie Trójkąta Weimarskiego było rezultatem inicjatywy ówczesnych ministrów spraw zagranicznych, to podczas jedyne trójstronne spotkanie ministrów spraw zagranicznych w jubileuszowym roku 2011 w Bydgoszczy 20 maja 2010 r. w żaden sposób nie odnieśli się oni do 20 rocznicy Trójkąta Weimarskiego¹⁰. Choć wielu tego oczekiwało, nie zostało wydane żadne okolicznościowe oświadczenie odnośnie do przyszłości Trójkąta Weimarskiego.

Jak już wspomniano, 4 lutego 2010 r. w Paryżu podczas 12. wspólnej Rady Ministrów Francji i Niemiec przyjęta została przez prezydenta Nicolas Sarkozy'ego i kanclerz Angelę Merkel *Niemiecko-francuska Agenda 2020*. W sześciu blokach tematycznych zawiera ona ok. 80 projektów wybranych dla wzmocnienia współpracy niemiecko-francuskiej.

W dwudziestą rocznicę zawarcia polsko-niemieckiego traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17 czerwca 1991 r. oba rządy spotkały się w Warszawie 21 czerwca 2011 r. na wspólnym posiedzeniu pod przewodnictwem premiera Donalda Tuska i kanclerz Angeli Merkel. Przyjęty został wówczas – obok *Wspólnej deklaracji* – także szczegółowy *Program współpracy*, obejmujący 92 „przyszłościowe projekty”.

Te niemiecko-francuskie i polsko-niemieckie inicjatywy posłużyły Komitetowi Trójkąta Weimarskiego jako inspiracja do zaproponowania, w celu ożywienia dyskusji o treści współpracy w Trójkącie Weimarskim, 16 działań do realizacji w kooperacji trójstronnej. Pomyślane zostały one jako elementy większej mozaiki. Ułożenie ich w całość, komplementarnie do wcześniej wspomnianej niezmiennie ważnej agendy politycznej Trójkąta Weimarskiego, mogłoby stanowić fundament do sformułowania „mapy drogowej” względnie polsko-niemiecko-francuskiej *Agendy 2021* dla komponentu społeczeństwa obywatelskiego w Trójkącie Weimarskim.

Obydwie „mapy drogowe” zawierające program działania na aktualną dekadę opierają się na sześciu blokach tematycznych, które są - w większości – podobne do tych zaproponowanych dla Trójkąta Weimarskiego. W przeciwieństwie do Traktatu Elizejskiego (pomiędzy Niemcami i Francją), realizacja i konkretyzacja proponowanych działań trójstronnych nie byłaby warunkowana podpisaniem umowy o charakterze międzynarodowym i wymagającej ratyfikacji przez parlamenty narodowe. Wystarczyłoby uzgodnienie przez trzy rządy wspólnego polsko-niemiecko-francuskiego programu, analogicznie do niemiecko-francuskiej *Agendy 2020* z 4 lutego 2010 r. oraz polsko-niemieckiego *Programu Współpracy* z 21 czerwca 2011 r.

¹⁰ Komitet zaapelował w trzech równobrzmiących listach do ministrów spraw zagranicznych A. Juppé, R. Sikorskiego oraz G. Westerwellego o rozważenie przyjęcia polsko-niemiecko-francuskiej *Agendy 2021* skierowanej do społeczeństwa obywatelskiego.

Wspólne oświadczenie ministrów spraw zagranicznych, które od 29 sierpnia 1991 r., jest jedyną formalną podstawą istnienia Trójkąta Weimarskiego, stanowi wystarczający punkt wyjścia dla wspólnego zaangażowania Polski, Niemiec i Francji. Komitet żywił złudną nadzieję, że z okazji dwudziestej rocznicy powołania Trójkąta Weimarskiego trzy państwa partnerskie porozumieją się co do tego rodzaju koncepcji i przyjmą przynajmniej zarysy polsko-niemiecko-francuskiej *Agendy 2021* jako wspólne ramy działania.

Stanowisko trzech ministrów spraw zagranicznych można streścić następująco:

1) Polska

Wiceminister spraw zagranicznych Grażyna Bernatowicz sformułowała postulat:

- Aby Trójkąt Weimarski mógł stać się motorem całej Unii Europejskiej niezbędne jest opracowanie planu działania dla tego forum, który określiłby trwały charakter Trójkąta Weimarskiego i zapewnił stałą współpracę między Polską, Niemcami i Francją.
- „Współpraca w ramach Trójkąta Weimarskiego musi mieć charakter stały, a konsultacje w ramach tego forum nie mogą odbywać się dłużej ad hoc, jak to ma miejsce do tej pory. Tylko od nas zależy, jaką treścią tę współpracę wypełnimy”¹¹.
- Odpowiadający za kwestie europejskie i politykę ekonomiczną ówczesny sekretarz stanu w Ministerstwie Spraw Zagranicznych Mikołaj Dowgiewicz zaproponował 1 lutego 2010 r. w Warszawie swoim odpowiednikom z Francji i z Niemiec stworzenie Funduszu Weimarskiego, z którego mogłyby być finansowane projekty trójstronne. Polski rząd był gotowy przeznaczyć na ten cel 1 mln euro.¹² Propozycja nie trafiła na podatny grunt w Berlinie i w Paryżu.
- Ministerstwo Spraw Zagranicznych nakreśliło w imieniu ministra Radosława Sikorskiego następująco polskie stanowisko odnośnie do jubileuszu dwudziestolecia Trójkąta Weimarskiego:
„Mamy ambicję generowania w ramach Trójkąta nowych impulsów dla polityki europejskiej i inicjowania wspólnych projektów, skierowanych do naszych unijnych partnerów...”
Kluczowe znaczenie przypisujemy uzgodnieniom, które zostały przyjęte na szczycie przywódców państw Trójkąta Weimarskiego 7 lutego 2011 r. w Wilanowie. Omówione zostały wówczas obok ważnych kwestii polityki europejskiej i międzynarodowej również możliwości pogłębienia współpracy trójstronnej na poziomie społecznym, w tym:

- przy kształceniu dyplomatów,
- przy współpracy instytucji naukowych,
- telewizji”¹³.

- Przy okazji prezentacji publikacji zbiorowej *Trójkąt Weimarski w Europie* 22 czerwca 2010 r. w Warszawie dyrektor Akademii Dyplomatycznej polskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych, ambasador Andrzej Ananicz stwierdził:

¹¹ Polska Agencja Prasowa, 22.6.2010, Polskie Radio.

¹² Osobiste oświadczenie.

¹³ List Dariusza Łaski, zastępcy dyrektora Departamentu Polityki Europejskiej w polskim Ministerstwie Spraw Zagranicznych z 28 czerwca 2011 r.

„Książka prezentuje jedną z większych międzynarodowych inicjatyw, w których uczestniczyła Polska... Współpraca polsko-niemiecko-francuska wymaga nowego silnego impulsu, a do tego potrzebna jest wola polityczna. Gdyby współpraca nie kończyła się tylko na (nieregularnych) spotkaniach ministrów spraw zagranicznych, Trójkąt Weimarski miałby przed sobą dobrą przyszłość i mogłby stać się siłą nadającą kierunki współpracy w całej Unii Europejskiej”.

2) Francja

- Odpowiadając Komitetowi Ministerstwo Spraw Zagranicznych Francji nakreśliło w imieniu Ministra Alaina Juppé następująco stanowisko odnośnie do współpracy na poziomie społeczeństwa obywatelskiego w ramach Trójkąta Weimarskiego:

„Minister zapoznał się z zainteresowaniem z propozycjami, które nakreślił Pan w Agendzie 2021 dla Trójkąta Weimarskiego, wzorowanej na niemiecko-francuskiej Agendzie 2020” Ze szczególnym zainteresowaniem spotkały się następujące inicjatywy:

- rozwijanie trójstronnej wymiany młodzieży,
- współpracę uniwersytetów,
- i współpracę naukową.

Francuskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych podkreśla znaczenie społeczeństwa obywatelskiego w służbie Trójkątowi Weimarskiemu, które w centrum Europy w szczególności w dziedzinach wychowania, młodzieży i kultury przedstawia znaczący, a dotąd w dużym stopniu niewykorzystany potencjał.

Ponadto zaproponował podjęcie stosownych rozmów z Ministerstwem Spraw Zagranicznych.¹⁴

3) Niemcy

Także Ministerstwo Spraw Zagranicznych reprezentowane przez minister stanu Cornelię Pieper w piśmie do Komitetu datowanym również na 23 czerwca 2011 r. w imieniu ministra podkreśliło znaczenie współpracy społeczeństwa obywatelskiego w ramach Trójkąta Weimarskiego jako filaru współpracy z Francją i Polską i wyraziło zadowolenie z dotychczasowych osiągnięć: „... zintensyfikowanie działalności Trójkąta Weimarskiego udało się dzięki zaangażowaniu trzech partnerów i wadze tematów, którymi w ramach Trójkąta się zajmowano”.

Ramowa koncepcja dla Trójkąta Weimarskiego uznana została jednak za zbędną: „... Trójkąt Weimarski wnosi właśnie jako nieformalne gremium ceny wkład do wymiany opinii między naszymi trzema państwami. Jeśli chcemy wzmocnić społeczeństwo obywatelskie, jak to Komitet proponuje trzem ministrom, to właśnie nie poprzez instytucjonalizację”¹⁵.

Sekretarz stanu nie widziała także potrzeby powołania postulowanej przez Komitet trójstronnej grupy ekspertów ds. przyszłości Trójkąta Weimarskiego.

Postawa ta o tyle zaskakuje, że poprzez *Agendę 2020* z 4 lutego 2010 r. *Program Współpracy* z 21 czerwca 2011 r., przy czym oba dokumenty zawierają silny komponent w zakresie społeczeństwa obywatelskiego, współpraca niemiecko-francuska współpraca oraz niemiecko-polska zostały sformalizowane. Natomiast

¹⁴ List Alexisa Dutertre, doradcy ds. europejskich Ministra Alaina Juppé z 23 czerwca 2011 r.

¹⁵ List sekretarz stanu Cornellii Pieper z 23.6.2011.

ramy działania dla zdecydowanie mniej ukształtowanej współpracy polsko-niemiecko-francuskiej postrzegane są jako zbyt wąskie. Ponadto nie są znane godne odnotowania przykłady spośród projektów niemiecko-francuskich i polsko-niemieckich, które zostałyby zrealizowane bez jakiegokolwiek formy wsparcia ze środków publicznych. Żadna z kooperacji bilateralnych nie jest „samograjem”.

W analizie osiągnięć dwudziestolecia istnienia Trójkąta Weimarskiego Kai-Olaf Lang i Daniela Schwarzer (SWP) w czerwcu 2011 r. nie bez powodu stwierdzają w konkluzjach opatrzonych tytułem „Abschied von Leerformeln” (Pożegnanie z pustymi formułami): „Trójkąt Weimarski stanowił dotąd raczej szansę niż realne ramy działania”¹⁶.

3. Propozycja przyjęcia polsko-niemiecko-francuskich ram działania „Agenda 2021” dla społeczeństwa obywatelskiego

ELEMENTY POTRZEBNE DLA UTWORZENIA RAM DZIAŁANIA W CELU OŻYWIENIA TRÓJKĄTA WEIMARSKIEGO *Agenda 2021*

- 1) Sformułowanie „mapy drogowej” dla Trójkąta Weimarskiego**
- 2) Desygnowanie osoby odpowiedzialnej za współpracę polsko-niemiecko-francuską („Pan lub Pani Weimar”)**
- 3) Utworzenie forum dialogu dla Trójkąta Weimarskiego**
- 4) Utworzenie trójjęzycznego portalu internetowego poświęconego Trójkątowi Weimarskiemu**
- 5) Dotacja dla Nagrody im. Adama Mickiewicza**
- 6) Utworzenie „Funduszu Weimarskiego”**
- 7) Trójstronna wymiana młodzieży**
- 8) Intensyfikacja współpracy w ramach szkolnictwa wyższego**
- 9) Współpraca naukowo-technologiczna**
- 10) Energia i ochrona środowiska**
- 11) Partnerstwa miast**
- 12) Trójstronna współpraca regionów**
- 13) Współpraca kulturalna**
- 14) Media**
- 15) Gospodarka**
- 16) Stowarzyszenia trójnarodowe i inne inicjatywy społeczeństwa obywatelskiego**

1) Sformułowanie „mapy drogowej” dla Trójkąta Weimarskiego

Tabela 1 w rozdziale 5.2 „Weimarskie spotkania na szczycie” oraz tabela 4 w rozdziale 6.1 „Rola ministrów spraw zagranicznych” pokazują, że w okresie dwóch dekad przy okazji trójstronnych szczytów przedstawionych zostało wiele propozycji wartościowych projektów. Chodzi głównie o projekty odzwierciedlające dwustronną

¹⁶ Lang, Kai-Olaf und Schwarzer, Daniela, *Das Weimarer Dreieck jetzt stärken und nutzen*, SWP Aktuell, Berlin Juni 2011, s.8.

współpracę niemiecko-francuską i w rosnącym stopniu również polsko-niemiecką względnie – w mniejszym stopniu – polsko-francuską.

Zaleca się zatem, by na podstawie zarysów projektów przedstawionych w deklaracjach ze szczytów lub ze spotkań ministrów utworzyć „mapę drogową” – wspólny program działań trójstronnych. Analogicznie do sprawdzonej praktyki bilateralnej współpracy niemiecko-francuskiej odpowiedzialność za realizację tych działań spoczęłaby wspólnie na ministerstwach trzech krajów w zakresie ich kompetencji, ewentualnie w formie partnerstwa publiczno-prywatnego ze społeczeństwem obywatelskim. Przyszłe szczyty weimarskie oraz spotkania ministrów powinny być okazją do oceny już zrealizowanych projektów oraz do aktualizacji priorytetów¹⁷. Brakuje dotąd ustrukturyzowania licznych deklaracji zamierzeń dla wspólnych trójstronnych inicjatyw w zakresie społeczeństwa obywatelskiego, jak i okresowej kontroli i sprawozdawczości odnośnie do osiągnięć.

Sformułowane poniżej tematyczne propozycje mogłyby zostać włączone do tej postulowanej „mapy drogowej”; niektóre z nich – ale nie wszystkie – wymagałyby wsparcia finansowego.

2) Desygnowanie osoby odpowiedzialnej za współpracę polsko-niemiecko-francuską („Pan lub Pani Weimar”)

Trójkąt Weimarski nie jest „samograjem”. Od nieustannie komplementowanej idei do wypełnienia konkretną treścią zaproponowanych ram współpracy jest długa droga.

Hans-Dietrich Genscher, były minister spraw zagranicznych Niemiec i *spiritus rector* Trójkąta Weimarskiego, podczas otwarcia warszawskiej konferencji pt. „Przyszłość Trójkąta Weimarskiego” 17 czerwca 2005 r. w MSZ sformułował następującą propozycję: „Rządy Niemiec, Francji i Polski powinny w 15. rocznicę powstania Trójkąta Weimarskiego odważyć się na powołanie koordynatora (koordynatorki). Liczne trójstronne inicjatywy mogłyby zyskać na efektywności dzięki większej transparentności”. Analogicznie do pełnomocnika odpowiadającego za bilateralną współpracę niemiecko-francuską (lub w unii personalnej) w zakresie zadań „Pana lub Pani Weimar” mogłaby znaleźć się koordynacja przygotowania, przeprowadzania i dalszych działań w ramach decyzji lub rekomendacji podejmowanych w relacjach trójstronnych. Osoba taka mogłaby także być odpowiedzialna za zbliżanie stanowisk trzech państw w gremiach europejskich. Podobnie jak w relacjach niemiecko-francuskich można by także rozważyć wsparcie pełnomocnika poprzez oddelegowanie przedstawicieli z obu państw partnerskich.

W przypadku uznania przez rządy tej propozycji za wartą wdrożenia warto byłoby przed instytucjonalizacją postulowanego nowego stanowiska dokonać ewaluacji efektywności istniejących mechanizmów koordynacji w stosunkach bilateralnych. Okazałoby się wówczas, że z punktu widzenia społeczeństwa obywatelskiego nawet

¹⁷ Część 6 *Niemiecko-francuskiej Agendy 2010* (Ramy instytucjonalne) stanowi odpowiednio: „Pełnomocnicy ds. stosunków francusko-niemieckich jako członkowie rządu odpowiadający za sprawy europejskie przynajmniej raz w roku Radzie Ministrów informować o realizacji swoich decyzji; mogą zostać zaproszeni do wspólnego poinformowania gabinetu państwa partnerskiego o postępach w wykonywaniu francusko-niemieckiej Agendy. Możliwość ta dotyczy – w zależności od tematu – także innych ministrów.”; Bundesregierung, *Deutsch-Französische Agenda 2020*, Paris 4.2.2010; Présidence de la République, *Agenda franco-allemand 2020*, Palais de l’Elysée – Jeudi 4 février 2010.

w stosunkach bilateralnych ważna funkcja monitoringu i *clearingu* do profesjonalnej mobilizacji środków, pozostaje daleko poniżej poziomu możliwości, nie wspominając już o niedostatecznej przejrzystości. W jeszcze większym stopniu niewykorzystany pozostaje potencjał współpracy polsko-niemiecko-francuskiej w poniżej wskazanych dziedzinach.

3) Utworzenie forum dialogu dla Trójkąta Weimarskiego

Wzorując się na odpowiednich sformułowaniach zawartych we *Wspólnej Deklaracji z okazji 40-lecia Traktatu Elizejskiego* oraz na celach istniejącego od 1977 r. Forum polsko-niemieckiego proponowane jest utworzenie polsko-niemiecko-francuskiego forum obywatelskiego: ściślejsza współpraca w ramach Trójkąta Weimarskiego między Niemcami, Francją a Polską wymagałaby lepszego wzajemnego poznania się społeczeństw i kultur. Aby umożliwić intensywniejszy dialog przedstawiciele światła polityki, gospodarki, związków zawodowych, stowarzyszeń, mediów i kultury w trzech państwach sugerowane jest zorganizowanie corocznej polsko-niemiecko-francuskiej konferencji dla tego kręgu osób. Jej celem byłoby przedyskutowanie ważnych z perspektywy społeczeństw kwestii. Takie trójstronne forum obywatelskie przed odbywającymi się na zmianę kolejno w Niemczech, we Francji i w Polsce szczytami Trójkąta Weimarskiego mogłoby zwiększać zainteresowanie mediów współpracą polsko-niemiecko-francuską.

Jako przykłady proponowanego trójstronnego forum dyskusji mogłyby służyć: niemiecko-brytyjska konferencja *Königswinter*, spotkania *Atlantik-Brücke*, Forum niemiecko-rosyjskie i organizowany przez nie Dialog Petersburski, wspomniane już Forum polsko-niemieckie oraz zaproponowane przez prezydenta Francji i kanclerz Niemiec przy okazji 40. rocznicy podpisania Traktatu Elizejskiego Niemiecko-francuskie forum dialogu. Być może idea ta zostanie ponownie podjęta przy okazji 50 rocznicy traktatów niemiecko-francuskich w 2013 r.

Bazując na doświadczeniach tych wypróbowanych formuł można bez większej trudności inaugurować forum dialogu Trójkąta Weimarskiego, które obradowałoby w ramach corocznych spotkań w Polsce, Niemczech lub Francji.

Już 5 grudnia 2006 r., przy okazji szczytu weimarskiego w Mettlach kanclerz Niemiec oraz prezydenci Polski i Francji wyrazili poparcie dla inicjatyw mających na celu wzmocnienie dialogu pomiędzy intelektualistami. Zdaniem ówczesnego francuskiego ministra spraw zagranicznych Bernarda Kouchnera Trójkąt Weimarski zyskał w ten sposób nową funkcję, a mianowicie tworzenia grup dla rozwijania koncepcji, propozycji oraz wspólnych działań na forum Unii Europejskiej. Trójstronne *think tanki* składające się z komórek planistycznych ministerstw rozszerzone o ekspertów wywodzących się ze społeczeństwa obywatelskiego mogłyby stworzyć niezbędne podstawy w tym zakresie.

4) Utworzenie trójjęzycznego portalu internetowego poświęconego Trójkątowi Weimarskiemu

Dobrosąsiedzkie stosunki Niemiec z partnerami w ramach Trójkąta Weimarskiego, tzn. z Polską z jednej a z Francją z drugiej strony znalazły wyraz, m. in. We współpracy MSZ Niemiec z jego odpowiednikami w Warszawie i Paryżu przy utworzeniu dwujęzycznych portali Internetowych. Sygnałem dla rozpoczęcia prac nad wspólną niemiecko-francuską stroną internetową był 73. bilateralny szczyt w Tuluzie

w 2003 r., podczas którego francuski prezydent i niemiecki kanclerz opowiedzieli się za silniejszym włączeniem społeczeństwa obywatelskiego do współpracy obydwu państw. Projekt ten został zainaugurowany w tym samym roku przy okazji obchodów 40. rocznicy Traktatu Elizejskiego.

Komitet Trójkąta Weimarskiego uruchomił z własnej inicjatywy w 2004 r. odwiedzaną przez tysiące internautów stronę www.weimarer-dreieck.eu. Zawiera ona linki do oficjalnych stron internetowych ministerstw spraw zagranicznych w Berlinie, Warszawie i Paryżu a także do ambasad w stolicach państw Trójkąta Weimarskiego. Strona internetowa Komitetu zawiera m. in. najpełniejsze do tej pory ogólnodostępne archiwum na temat Trójkąta Weimarskiego. Informacje tam zgromadzone dotyczą nie tylko oficjalnych konsultacji rządowych, ale również licznych inicjatyw obywatelskich w tych trzech państwach, w zakresie w jakim docierają one do wiadomości Komitetu. Na stronie znajdują się także stale aktualizowane bibliografie, oficjalne oświadczenia oraz publikacje naukowe nt. Trójkąta Weimarskiego.

Dwie trzecie odwiedzających redagowaną dotąd wyłącznie w języku niemieckim stronę internetową pochodzi z Niemiec, 9% odwiedzających z Polski i tyle samo z Francji, pozostałe 15 % wizyt rozkłada się na kolejne 50 krajów. Dalsza rozbudowa istniejącej strony w interaktywny portal w języku niemieckim, polskim, francuskim oraz w miarę możliwości także w języku angielskim, wydaje się być sprawą niecierpiącą zwłoki, zwłaszcza z uwagi na deklarowaną na poziomie politycznym wolę większego zaangażowania społeczeństwa obywatelskiego wszystkich trzech państw oraz innych zainteresowanych.

5) Dotacja dla Nagrody im. Adama Mickiewicza

Komitet ufundował z okazji 15. rocznicy utworzenia Trójkąta Weimarskiego Nagrodę im. Adama Mickiewicza za zasługi na rzecz współpracy polsko-niemiecko-francuskiej.

Patron nagrody, polski poeta Adam Mickiewicz miał szczególne związki z Niemcami, a przede wszystkim z Francją.

Nagroda nie jest dotowana. Po raz pierwszy została wręczona 29 sierpnia 2006 r. z okazji 15. rocznicy utworzenia Trójkąta Weimarskiego, a wyróżnieni nią zostali wówczas ojcowie założyciele Trójkąta Weimarskiego, byli ministrowie spraw zagranicznych: Krzysztof Skubiszewski, Roland Dumas oraz Hans-Dietrich Genscher. Uroczystość wręczenia nagrody wpisana się jako jedyna pośród wielu rozmaitych politycznych *eventów* związanych z Trójkątem Weimarskim na stałe w kalendarz wydarzeń trzech państw. Dla francuskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych stanowi najważniejszy punkt – *le point d'orgue* – we współpracy polsko-niemiecko-francuskiej.

W 2012 r. Nagroda im. Adama Mickiewicza została w szczególny sposób politycznie dowartościowana: wręczona zostanie przez przewodniczącego Komitetu 7 września 2012 r. w obecności i przy współudziale Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Bronisława Komorowskiego.

Nagroda pozwala rok w rok podkreślać znaczenie Trójkąta Weimarskiego w świadomości społecznej, m. in. poprzez: nagłośnienie w mediach sylwetek laureatów z trzech państw; laudację wygłaszaną przez znakomite osobistości, a także zapewnienie obecności przedstawicieli rządów trzech państw. Poczynając od 6 września 2012 r. corocznie organizowany będzie *Adam-Mickiewicz Memorial*

Lecture poświęcony współpracy polsko-niemiecko-francuskiej w Auditorium Maximum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, który przybliżyć ma studentom – a przez to młodemu pokoleniu – tematykę Trójkąta Weimarskiego.

Wzorzec dla Nagrody im. Adama Mickiewicza stanowią dwie wielkie nagrody przyznawane z inicjatywy ministerstw spraw zagranicznych za zasługi na rzecz współpracy dwustronnej:

- Nagroda im. Adenauera – de Gaulle'a
- Nagroda Polsko-Niemiecka

Nagroda im. Adenauera – de Gaulle'a została ustanowiona 22 stycznia 1988 r. przez rządy Niemiec i Francji przy okazji 25. rocznicy podpisania Traktatu Elizejskiego. W tym celu wymieniono oficjalne noty rządowe, przewidujące m. in. przyznanie nagrody pieniężnej wysokości 10.000 €, do podziału między laureatami. Jest ona wręczana naprzemiennie w Berlinie i Paryżu. Celem nagrody jest uznanie i wspieranie aktywnego uczestnictwa obywateli obydwu krajów w kształtowaniu niemiecko-francuskiej relacji partnerskiej. Rządy obydwu państw chcą wyjść naprzeciw zaangażowaniu obywateli wyrażającemu się w licznych programach i inicjatywach, a także nadać optymalne ramy jego rozwojowi.

Nagroda Polsko-Niemiecka jest, zgodnie z intencją polsko-niemieckiego Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy z 17 czerwca 1991 r., przyznawana osobistościom i instytucjom za „szczególne zasługi dla rozwoju stosunków polsko-niemieckich”.

Proponowane jest – podobnie jak ma to miejsce w przypadku niemiecko-francuskiej i polsko-niemieckiej nagrody – wspólne trójstronne dofinansowanie Nagrody im. Adama Mickiewicza poprzez ufundowanie nagrody pieniężnej. Taki polityczny gest wszystkich trzech państw byłby równoznaczny z nadaniem nagrodzie większego symbolicznego znaczenia.

6) Utworzenie „Funduszu Weimarskiego”

Słusznie przywoływana bezustannie bezprecedensowa historia sukcesu na wielu polach współpracy coraz bardziej ze sobą powiązanych społeczeństw Niemiec i Francji jest stawiana jako wzór do naśladowania i tzw. weimaryzacji poprzez rozszerzenie sprawdzonych bilateralnych mechanizmów o Polskę. Formułując podobne postulaty zapomina się o jednym: aby tak zaawansowane powiązanie społeczeństw mogło funkcjonować w ciągu ostatnich dziesięcioleci obydwie strony zmobilizowały setki milionów ze środków publicznych – w szczególności na Niemiecko-Francuską Współpracę Młodzieży. Spoglądając wstecz, można sobie wyobrazić, co pozostałoby z szumnej współpracy niemiecko-francuskiej nakreślonej w Traktacie Elizejskim, gdyby pozbawiono ją infrastruktury organizacyjnej oraz szeregu inicjatyw finansowanych ze środków publicznych. To samo można powiedzieć na gruncie współpracy polsko-niemieckiej. Dzięki wytrwałej aktywności Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej – założonej w 1991 r., a więc w tym samym roku, co Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży oraz Trójkąt Weimarski – od początku działalności zmobilizowała ona ok. 250 mln euro na cele współpracy społeczeństw obywatelskich Polski i Niemiec.

Z inicjatywy Francji w 1989 r. powstała Fundacja *France-Pologne pour l'Europe* z podwójną siedzibą w Paryżu i Warszawie. Stawiła sobie ona za cel wspieranie w Polsce struktur społeczeństwa obywatelskiego a także rozwijanie współpracy partnerskiej z francuskimi gminami, związkami pracowników i pracodawców, uniwersytetami i in. Ponadto sztandarową formą działalności Fundacji była organizacja tzw. Otwartych Uniwersytetów, które w ostatnich latach odbywały się pod szyldem Trójkąta Weimarskiego. Na wykonywanie tych zadań Fundacja otrzymała w sumie ponad 50 mln euro dotacji od rządu francuskiego.

Zdumiewające jest zatem, że rządy Niemiec, Francji i Polski zmobilizowały pokaźne środki dla wspierania współpracy dwustronnej, a jednocześnie nie widziały takiej konieczności w odniesieniu do często wychwalanej współpracy trójstronnej. W przeciwieństwie do równie luźnej konstrukcji, jaką stanowi Grupa Wyszehradzka (z udziałem Polski, Węgier, Słowacji i Czech), a która utworzyła Fundusz Wyszehradzki zasilany ze środków tych państw, Trójkąt Weimarski w żadnym z państw partnerskich nie dysponuje środkami finansowymi.

W tym kontekście warto przypomnieć, że utworzony w 2000 r. Fundusz Wyszehradzki początkowo dysponował rocznym budżetem w wysokości 2 mln euro. Począwszy od 2007 r. decyzją szefów rządów V-4 został podwyższony do 5 mln euro rocznie, które to koszty są pokrywane w równych częściach przez rządy państw Grupy Wyszehradzkiej. Środki te przeznaczone są w większości na takie same projekty, jakie szczyt weimarski zdefiniował jako priorytetowe dla współpracy polsko-niemiecko-francuskiej nie wskazując jednakże źródeł ich finansowania.

Hans-Dietrich Genscher, patrząc z perspektywy minionych piętnastu lat, w swoim przemówieniu powitalnym otwierającym konferencję Trójkąta Weimarskiego w Warszawie w dniu 17 czerwca 2005 r., wystąpił z następującą propozycją: „Utworzenie ze środków publicznych i prywatnych instytucji Fundacji Trójkąta Weimarskiego mogłoby stanowić solidny fundament, który w połączeniu z współfinansowaniem z Brukseli, pozwoliłby na realizację programów weimarskich, służących wspólnej sprawie. Fundacja mogłaby zarazem stanowić inspirację – modelowe rozwiązanie dla innych krajów członkowskich UE.”

Ówczesny polski sekretarz stanu ds. koordynacji polityki europejskiej Mikołaj Dowgielewicz w dniu 7 listopada 2008 r. przy okazji spotkania w Paryżu ministrów odpowiedzialnych za koordynację polityki unijnej, zapowiedział utworzenie Fundacji im prof. Bronisława Geremka. Ta polska inicjatywa ma służyć uhonorowaniu zasług wielkiego Europejczyka, a jednocześnie służyć pomocą w realizacji projektów zbliżających społeczeństwa Polski, Niemiec i Francji. Podczas spotkania ministrów ds. europejskich, które odbyło się w Warszawie 1 lutego 2010 r. polski sekretarz stanu ds. europejskich oznajmił swoim kolegom z Berlina i Paryża, że strona polska jest gotowa wnieść 1 mln euro do takiego funduszu. Ta godna uwagi propozycja nie trafiła jednak na podatny grunt u jego kolegów z Niemiec i z Francji.

Jeśliby potraktować poważnie deklaracje nawołujące do ściślejszej współpracy składane podczas licznych szczytów weimarskich, spotkań ministrów spraw zagranicznych oraz ministrów innych resortów – a nie ma powodów by nie traktować ich w ten sposób – to stworzenie finansowych warunków dla utworzenia Fundacji Trójkąta Weimarskiego nie powinno być większym problemem dla Polski, Niemiec Francji niż dla krajów V-4.

W związku z tym proponowane jest powołanie trójstronnego zespołu zadaniowego, który przeprowadzi analizę wykonalności tego projektu. Pierwszym pragmatycznym krokiem mogłoby być np. utworzenie ograniczonej linii budżetowej na projekty z krajami trzecimi w budżecie Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej. Otwarcie na kraje trzecie, umożliwiające finansowanie lub współfinansowanie projektów Trójkąta Weimarskiego - zostało już uruchomione we współpracy młodzieżowej (Niemiecko-Francuska Współpraca Młodzieży i Polsko-Niemiecka Współpraca Młodzieży), a także uniwersyteckiej (Uniwersytet Niemiecko-Francuski w Saarbrücken), a także w ramach Fundacji *France-Pologne pour l'Europe*¹⁸.

W związku z napiętą sytuacją budżetową w sektorze publicznym mało realistyczne jest żywienie nadziei na trilateralny Fundusz Weimarski wyposażony w nowe własne środki finansowe. Przykład niemiecko-francuskiej *Agendy 2020* wskazuje jednak, że możliwe jest to w odniesieniu do zadań, które wspólnie są postrzegane jako priorytetowe, jak np. przewidziane w *Agendzie* podniesienie środków Uniwersytetu Niemiecko-Francuskiego. Przy politycznej woli wydaje się to osiągalne także w przypadku projektów pod szyldem Trójkąta Weimarskiego.

7) Trójstronna wymiana młodzieży

Siódmy szczyt weimarski w Mettlach (2006) – jak zresztą wszystkie poprzednie, a także ósmy szczyt w Warszawie (2011) – jednoznacznie podkreślił „doniosłą rolę” programów wymiany młodzieżowej, która zachęca „miliony młodych Polaków, Niemców i Francuzów do lepszego wzajemnego poznania”. Aby zdać sobie sprawę, jak bardzo prawdziwe jest powyższe stwierdzenie, warto przytoczyć liczbę uczestników poszczególnych programów. Co roku około:

- 200.000 uczestników bierze udział w spotkaniach niemiecko-francuskich,
- 140.000 uczestników bierze udział w spotkaniach polsko-niemieckich,
- 2.000 uczestników bierze udział w spotkaniach polsko-niemiecko-francuskich.

Dokonywane chętnie sumowanie tych trzech kolumn liczbowych przesłania jednak okoliczność, że francuska młodzież w minimalnym wymiarze uczestniczy w spotkaniach z młodymi Polakami (600-800 osób rocznie). Uczestnicy Szczytu w Mettlach 5 grudnia 2006 r. zapewнили organizacje współpracy młodzieżowej o swoim wsparciu dla „utrzymania aktualnego wysokiego poziomu programów dwustronnych oraz intensyfikowania działań trójstronnych”. Polski prezydent Bronisław Komorowski opowiedział się podczas szczytu Trójkąta Weimarskiego 7 lutego 2011 r. za tym, by „te spotkania młodzieży mogły się odbywać również trójstronnie”.

Aby zrealizować ten cel, proponowane jest utworzenie, dodatkowego trójstronnego funduszu specjalnego, który byłby do dyspozycji zarówno dla Niemiecko-Francuskiej Współpracy Młodzieży jak i Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży.

Fundusz taki pozwoliłby nadać współpracy w ramach Trójkąta Weimarskiego weryfikowalny, specjalny a zarazem widoczny wymiar. Podczas gdy dotychczasowe inicjatywy trójstronne wydawały się być pochodną przypadkowych konstelacji,

¹⁸ Godne uwagi propozycje odnośnie do Funduszu Weimarskiego przedstawili K.O. Lang i D. Schwarzer: „Gdyby miał w końcu powstać diskutowany wciąż Fundusz Weimarski (dla wspierania trójstronnych przedsięwzięć przede wszystkim w dziedzinie badań i wymiany na poziomie społeczeństwa obywatelskiego), to mógłby dotować programy wizyt i dłuższych pobytów dla przedstawicieli nowych demokratycznych elit w państwach sąsiedzkich UE. Ponadto Fundusz mógłby rozwinąć specjalny *Weimar Fellowship Programme* dla naukowców, studentów i urzędników, obejmujący stypendia zawodowe i edukacyjne we wszystkich trzech państwach.”, Lang, Kai-Olaf, Schwarzer, Daniela, *Das Weimarer Dreieck jetzt stärken und nutzen*, SWP Aktuell 31, op. cit., s.6.

systematyczne średniookresowe planowanie w ramach współpracy młodzieżowej stanowiłoby wzmocnienie idei weimarskiej i sprzyjało jej zakorzenieniu w młodym pokoleniu.

8) Intensyfikacja współpracy w ramach szkolnictwa wyższego

Szczyty Weimarskie wielokrotnie podkreślały znaczenie współpracy szkół wyższych z Polski, Niemiec i Francji, jako krajów stanowiących trzon szkolnictwa wyższego w Europie.

Biorąc pod uwagę ponad sześciomilionową rzeszę studentów w Polsce, Niemczech i Francji istnieje – przynajmniej teoretycznie – ogromny potencjał współpracy pomiędzy szkołami wyższymi tych krajów. Pomimo ambitnych założeń Procesów Lizbońskiego i Bolońskiego, zaskakuje fakt, że w sumie liczba studiujących w sąsiednich krajach nie przekracza 30.000. Zaledwie kilkuset niemieckich i francuskich studentów posiada polskie indeksy.

Wprowadzie przykładowo niemieckie szkoły wyższe zawały 2370 partnerstw ze szkołami wyższymi w Francji i 914 z polskimi szkołami wyższymi (stan na 2010 r.), jednakże mobilność kadry naukowej w ramach programu Erasmus pomiędzy tymi państwami nie przekracza kilkuset wykładowców w skali roku.

Pomimo różnorodnych wysiłków uczestnictwo Polski w unijnych programach badawczych (podobnie jak wszystkich innych nowych członków UE z Europy Środkowo-Wschodniej) pozostawia wciąż wiele do życzenia. Udział polskich szkół wyższych w unijnym Programie Ramowym dot. badań i technologii jest poniżej średniej. Pomocne mogłoby tu być w interesie wszystkich uczestników systematyczne włączanie polskich szkół wyższych i polskich instytucji naukowych w unijne projekty, do których Niemcy i Francja na podstawie zebranego przez dekady doświadczenia mogłyby wnieść niezbędne *know how* w zakresie zdobywania funduszy z UE.

Relacje pomiędzy szkołami wyższymi mogłyby się okazać kluczowe w kontekście realizowania szerzej rozumianych celów Trójkąta Weimarskiego. Nie powinny się one bowiem ograniczać tylko do systematycznej wymiany wykładowców i studentów. Chodzi raczej o to, by poprzez współpracę pomiędzy uniwersytetami przybliżyć i zakorzenić wśród elit intelektualnych kulturę krajów partnerskich. Nie bez przyczyny szczyt weimarski w Mettlach sformułował postulat tworzenia „inicjatyw dla uprzywilejowania dialogu między intelektualistami z naszych trzech krajów”. Gdyby chcieć poważnie potraktować idee założycieli Trójkąta Weimarskiego, trzeba by zastanowić się podczas trójstronnych konsultacji rządowych dotyczących politycznej współpracy także nad tym, jak długofalowo w rosnącej Unii Europejskiej zapoznać przyszłe elity trzech krajów z potrzebą bliskiej współpracy polsko-niemiecko-francuskiej.

Aby nadać politycznego znaczenia współpracy uniwersyteckiej w ramach Trójkąta Weimarskiego – co w przeszłości było zaniedbane – należałoby doprowadzić do spotkania ministrów odpowiedzialnych za szkolnictwo wyższe w Polsce, Niemczech i Francji. Spotkanie to musiałoby być wcześniej przygotowane na poziomie eksperckim, a jego zadaniem byłoby opracowanie rekomendacji dla ministrów.

9) Współpraca naukowo-technologiczna

Porównując makroekonomiczne dane dotyczące krajów Trójkąta Weimarskiego, nie sposób nie zauważyć, że mimo znacznego postępu gospodarczego Polski, utrwalonego w ciągu ośmiu lat członkostwa Polski w Unii Europejskiej, istnieje wciąż jedna dziedzina, w której Polska wykazuje niepokojące opóźnienie – mianowicie nauka i technologia (zob. rozdział 9.71). Podczas gdy wydatki Niemiec na naukę, badania i rozwój wynoszą rocznie ok. 69,8 mld euro (2,82% PKB), a Francja 43,6 mld euro (2,26% PKB), Polska wydała na ten cel zaledwie 2,6 mld euro (0,74% PKB) (dane z 2010 r.). Sytuację pogarsza dodatkowo fakt, że technologiczny deficyt płatniczy Polski sięga 7,029 mld euro (Niemcy +13,3 mld euro, Francja +9,1 mld euro, dane z 2009 r.).

Francja i Niemcy, jako partnerzy Polski w Trójkącie Weimarskim, mogłyby – we własnym interesie podniesienia międzynarodowej konkurencyjności trzech państw partnerskich – tworząc sieć celowej współpracy naukowo-technicznej wspomaganą przez partnerstwa uczelni wyższych w ramach europejskiej przestrzeni naukowej w znacznym stopniu przyczynić się do stworzenia niezbędnej strategii nadgonienia zaległości (dobre praktyki).

Aby temat naukowo-technicznej współpracy nabrał znaczenia w ramach Trójkąta Weimarskiego, co powinno w świetle zarysowanych uwarunkowań nastąpić, rekomenduje się cztery następujące działania:

- 1) Zwołanie pierwszego zjazdu ministrów odpowiedzialnych w każdym z trzech krajów za naukę i technologię, uzupełniając tym samym liczne trójstronne spotkania ministrów prawie wszystkich innych resortów.
- 2) Zajęcie się tematem nauki i technologii na następnym szczycie weimarskim.
- 3) Ustalenia obu znaczących Niemiecko-Francuskiego oraz Polsko-Niemieckiego Forum Badawczego (Paryż, 29.02.2008 r. oraz Lipsk, 22.04.2008 r.) powinny zostać zweryfikowane. W tym celu powinno się jak najszybciej powołać trójstronną grupę roboczą (ad-hoc). Grupa ta zbadałaby w jaki sposób i w jakich dziedzinach te ustalenia mogłyby zostać zastosowane i uzyskać polityczne poparcie.
- 4) Utworzenie polsko-niemiecko-francuskiego stowarzyszenia dla nauki i technologii w formie prywatno-państwowego partnerstwa we współpracy z przedstawicielami nauki oraz przemysłu badawczego wszystkich trzech krajów, inspirowanej przez szefów rządów lub ministrów nauki trzech krajów. Jako wzór może posłużyć dwustronne Niemiecko-Francuskie Stowarzyszenie dla Nauki i Technologii (*Deutsch-Französische Gesellschaft für Wissenschaft und Technologie- DFGWT/AFAS*T), które zostało powołane w ramach wykonania wspólnej deklaracji szefów rządów Niemiec i Francji z 1981 r.

We współpracy z *Fraunhofer-Zentrum für Mittel- und Osteuropa (MOEZ)* w Lipsku Komitet opracował kompleksową koncepcję trójstronnej współpracy w zakresie badań i innowacji: *Initiative for Strengthening National and European Competitiveness: Strategic Approach for German-French-Polish Cooperation in Research and Innovation*, która została przedłożona w lutym 2012 r.

10) Energia i ochrona środowiska

Podczas gdy Niemcy i Francja od lat blisko współpracują ze sobą w dziedzinie planowania energetycznego, efektywności energetycznej, bezpieczeństwa jądrowego, a także rozwoju nowych form energii, temat ten – o centralnym znaczeniu

w kontekście europejskim – bardzo późno trafił do porządku obrad Trójkąta Weimarskiego. Prawdopodobnie wynika to z bardzo różnego stopnia uzależnienia od importu energii wszystkich trzech krajów: Niemcy – 65 proc., Francja – 54,5 proc. I Polska – z uwagi na duże zasoby węgla tylko 18,4 proc. Niemcy, Francja i Polska reprezentują kompletny przekrój wszystkich opinii w Unii Europejskiej chociażby z uwagi na bardzo różne podejście do znaczenia energii jądrowej w krajowej polityce energetycznej.

Kanclerz Niemiec Angela Merkel oraz prezydenci Jacques Chirac i Lech Kaczyński doszli do następującego porozumienia na szczycie weimarskim 5 grudnia 2006 r.: „(...) będziemy dążyć do polityki energetycznej dla Europy nacechowanej duchem solidarności i będziemy ściśle uzgadniać ze sobą nasze stanowiska w tej dziedzinie.” Od tej pory nawiązywano do tego tematu w kontekście Trójkąta Weimarskiego przy różnych okazjach. Również podczas spotkania Komisji ds. UE trzech parlamentów 7 października 2008 r. w Paryżu, polityka energetyczna i polityka klimatyczna znalazły się w porządku obrad. Trzej ówczalni sekretarze stanu ds. Europy: Mikołaj Dowgiałewicz, Günter Gloser i Jean-Pierre Jouyet dyskutowali podczas swojego trójstronnego spotkania w Paryżu 7 listopada 2008 r. między innymi o kwestiach związanych z dywersyfikacją energetyczną oraz bezpieczeństwem energetycznym. Przy tej okazji podkreślili, że cele sformułowane pod hasłem „3x20” są nadal jak najbardziej aktualne (zwiększenie udziału energii odnawialnych, zmniejszenie efektu emisji gazów cieplarnianych oraz podniesienie wydajności energetycznej o 20%). Podczas przemówienia w Berlinie 6 grudnia 2008 r. minister spraw zagranicznych Radosław Sikorski także podkreślał znaczenie wspólnej inicjatywy tych trzech krajów dla europejskiej polityki energetycznej. Do tej pory nie udało się jednak wypracować wspólnego stanowiska trzech państw w tej sprawie.

Temat badań energetycznych znalazł się na razie tylko jeden jedyny raz w centrum uwagi Trójkąta Weimarskiego, mianowicie na spotkaniu w Warszawie 7/8 października 2004 r. z udziałem Komitetu Trójkąta Weimarskiego wraz z partnerami z Polski i Francji. Warszawska konferencja ekspercka była pierwszym trójstronnym spotkaniem po wejściu Polski do Unii Europejskiej. Była ona kontynuacją niemiecko-francuskiego sympozjum „Energia w Europie”, które odbyło się w Paryżu.

Zaleca się, by temat bezpieczeństwa energetycznego, badań energetycznych i z tym związanych kwestii współpracy w dziedzinie polityki energetycznej i klimatycznej był przedmiotem jednego z następnych spotkań Trójkąta Weimarskiego na szczeblu politycznym. Tak jak w przypadku Niemiec i Francji w Polsce też powinno powstać stanowisko koordynatora regionalnej współpracy konwergencji sieci prądu i gazu. Polska powinna się też zaangażować w zamierzone przez Francję i Niemcy budowanie mechanizmów koordynacji i solidarności odnośnie do prądu, ropy i gazu. Niemiecko-francuska grupa zadaniowa „Energia” spotkała się po raz pierwszy 29 czerwca 2009 r. Powinno się rozważyć włączenie w przyszłości obserwatora ze strony polskiej i ewentualnie jako kolejny etap przekształcenie grupy zadaniowej w trójstronną.

Niezależnie od opracowania wspólnego stanowiska na forum polityki europejskiej, konieczne wydaje się bardziej systematyczne niż dotąd włączanie polskich instytutów naukowych do wymiany doświadczeń ze związkami towarzystw naukowych i podobnymi instytucjami w Niemczech i Francji.

11) Partnerstwa miast

Oficjalne komunikaty dotyczące Trójkąta Weimarskiego często podkreślają bezprecedensową sieć trójstronnych partnerstw miast i gmin, samorządów, związków i stowarzyszeń, które – oprócz współpracy rządów – przyczyniają się do rozwoju powiązań między społeczeństwami obywatelskimi trzech państw. Przy prezentowaniu tej współpracy sumuje się niejednokrotnie bilateralne kontakty między Niemcami a Francją z jednej strony oraz te dotyczące Niemiec i Polski z drugiej. Nie prowadzi to jednak do „weimaryzacji” owych partnerstw.

Istnieje ok. 2000 partnerstw między niemieckimi gminami a francuskimi, ok. 360 między gminami niemieckimi i polskimi oraz blisko 200 między polskimi i francuskimi. Prawie wszystkie partnerstwa niemieckich i francuskich miast z polskimi gminami powstały dopiero po upadku muru tj. po 1989 r. Rzadkością są partnerstwa trójstronne, tj. takie, w których świadomie uzgodniono opartą na umowie współpracę miast lub gmin z trzech państw.

Widocznie idea Trójkąta Weimarskiego nie jest na tyle inspirująca, żeby można było mówić o „weimaryzacji” partnerstw pomiędzy miastami. W konferencji zorganizowanej przez miasto Weimar 16/17 czerwca 2011 r. nt. „Partnerstwa miast w Trójkącie Weimarskim” udział wzięli przedstawiciele dziewięciu niemieckich miast, jednak tylko przedstawiciele dwóch z nich mogli referować o trójstronnych projektach (w dziedzinie kultury) z francuskimi i polskimi partnerami. Wszystkie pozostałe projekty przeprowadzone zostały w ramach dwustronnych partnerstw miast.

Nie powinniśmy mieć też najmniejszych złudzeń, co do natężenia i żywotności dwustronnej i – w jeszcze mniejszym stopniu – współpracy trójstronnej. Samo wyliczanie przykładów wspólnych działań między miastami nie pozwala wysnuwać jakichkolwiek wniosków dotyczących ich natężenia. Według przedstawicieli gmin bardzo trudno jest dzisiejszemu pokoleniu uświadomić sobie przydatność partnerstw, które powstawały w dwóch etapach – na fali euforii europejskiej lat 50. oraz euforii przemian ustrojowych lat 90. Na marginesie warto dodać, że to samo dotyczy stowarzyszeń przyjaźni trzech krajów.

Z najnowszych badań wynika, że wiele powiązań między miastami istnieje tylko na papierze: „Partnerstwa są modelem przeszłości” (Generalanzeiger, Bonn 25/26.4.09). Związek *Cités Unies* zbadał w 2007 r. około 300 niemiecko-francuskich partnerstw miast: „Ocena się, że 70 partnerstw miast jest aktywnych.” Jeżeli sytuacja tak się przedstawia w przypadku partnerstw dwustronnych, o ile bardziej skomplikowanie wygląda to w przypadku więzi trójstronnych.

Niemniej nie ulega wątpliwości, że współpraca jest pożądana, by wspierać i systematycznie rozszerzać kontakty między gminami w imię wzmocnienia porozumienia między Niemcami, Francją a Polską. Powyższe dane ilustrują istniejący potencjał, który można wykorzystać, pod warunkiem, że przyciągnie się obywateli i instytucje. W tym celu potrzebne są inicjatywy i liderzy, którzy podjęliby się tego tematu z wielkim zaangażowaniem. Jeśli chodzi o wymiar dwustronny, 21 października 2006 r. w Pałacu Luksemburskim w Paryżu odbyło się seminarium pod tytułem „Współpraca pomiędzy niemieckimi i francuskimi miastami i gminami w Europie 25”, zorganizowane przez Związek francuskich burmistrzów (*L'Association des maires de France*). Zaleca się zatem zorganizowanie podobnego spotkania dla miast niemieckich, francuskich i polskich zainteresowanych taką współpracą.

Ponadto należałoby stworzyć bazę danych istniejących trójstronnych partnerstw miast i poprzez zebranie i publikowanie przykładów najlepszych praktyk zachęcić do rozszerzenia tej idei.

12) Trójstronna współpraca regionów

7 czerwca 2000 r. (Deklaracja Małopolska) i 14-15 września 2006 r. odbyły się w Krakowie spotkania samorządów wszystkich trzech krajów. Kontakty nawiązane przy tej okazji miały o wiele większą siłę oddziaływania niż wiele innych inicjatyw realizowanych w ramach Trójkąta Weimarskiego.

„Decentralizacja” Trójkąta Weimarskiego, odbywająca się na poziomie województw, landów, regionów, dużych miast (stolicach tych regionów), a także na niższych szczeblach samorządów, jak np. w gminach, jest procesem, który stanowi pożądane uzupełnienie polityki zagranicznej państw. Jak się okazało, w przypadku projektów realizowanych w ramach europejskiej inicjatywy wspólnotowej INTERREG IIIC 25% środków wykorzystanych zostało przez samorzady krajów Trójkąta. Regionalne władze w Polsce, Niemczech i Francji mogą w ten sposób, zgodnie ze swoimi postulatami, w większym stopniu wpływać na kształt polityki regionalnej i polityki spójności Unii Europejskiej.

Regionalna współpraca w ramach Trójkąta Weimarskiego jest odpowiedzią na często wysuwane postulaty zidentyfikowania nowych obszarów trójstronnej współpracy. Takie inicjatywy jak „Triereg” czy „InterMareC” przyczyniają się do instytucjonalizacji współpracy weimarskiej, za którą od lat opowiadają się politycy i eksperci.

Dzięki trójstronnej współpracy transgranicznej wytworzył się mechanizm *spiritus movens* (Helena Wyligala, rozdział 9.31), który polega na tym, że polityczny impuls wychodzący z poziomu centralnego inspiruje inicjatywy na szczeblu miast czy regionów i na odwrót. Tę prawidłowość potwierdza fakt, że w miejscach, w których odbyły się oficjalne spotkania Trójkąta Weimarskiego, została nawiązana ponadregionalna kooperacja. Współpraca ta dowodzi również słuszności założenia, że aktywizacja lokalnych społeczności jest koniecznym warunkiem efektywnego rozwoju Trójkąta. Projekty realizowane przez samorzady są bliżej obywatela i podnoszą stopień utożsamiania się oraz znaczenie „dużego Trójkąta Weimarskiego” w społeczeństwie. Udział lokalnych społeczności w Polsce, Niemczech i Francji w projektach realizowanych w ramach „małego Trójkąta Weimarskiego” może przyczynić się do pogłębienia procesu integracji Unii Europejskiej.

Pomimo tego, że doświadczenia zebrane w ramach trójstronnej współpracy regionalnej zaliczane są do tych najbardziej udanych w kontekście przydatności dla pogłębienia współdziałania obywateli państw Trójkąta Weimarskiego (zob. rozdział 9.2), wiele województw, landów i regionów wciąż nie uczestniczy w inicjatywie. Istnieje tu duży potencjał, który może być zmobilizowany na wzór doświadczenia płynącego z historii dwustronnej współpracy, chociażby inicjatywy ówczesnego premiera Francji Jean-Pierre’a Raffarina, który 27/28 października 2003 r. doprowadził w Poitiers do spotkania sześciu premierów niemieckich landów federalnych i 13 prezydentów francuskich regionów w celu wymiany doświadczenia i opracowania konkretnych projektów (wspólne sieci kompetencji, mobilność młodzieży, poprawa kompetencji językowych i wiedzy na temat kultury regionu partnerskiego, wzmocnienie mobilności i powiązań między przedsiębiorstwami, uniwersytetami, placówkami badawczymi itd.).

Należałoby systematycznie wykorzystywać doświadczenie wynikające z ponadnarodowej współpracy w innych częściach Unii Europejskiej. Szczególnie przydatny może się okazać unijny Komitet Regionów, który pełni funkcję ciała doradczego lokalnych i regionalnych samorządów.

Aby uwidocznic znaczenie współpracy regionów Komitet Trójkąta Weimarskiego wspólnie z nadburmistrzem Weimaru przyznał Nagrodę im. Adama Mickiewicza w 2010 r. trzem zaprzyjaźnionym regionom: Małopolsce, Turyngii oraz Pikardii. Zaleca się także, by nawiązując do krakowskich konferencji rządowych między Niemcami, Francją i Polską, kontynuować tego typu spotkania naprzemiennie w krajach Trójkąta Weimarskiego rotacyjnie, co 2-3 lata, mając ambicję włączenia w to możliwie wszystkich regionów.

Pierwsze trójstronne spotkanie ministrów ds. europejskich wybranych landów oraz senatorów z Francji i Polski odbyło się 30 sierpnia 2011 r. na zaproszenie minister ds. federalnych i europejskich landu Turyngia.

Komitet ze swojej strony zabiega o ożywienie rozszerzania regionalnych partnerstw pod szyldem Trójkąta Weimarskiego poprzez wspólną inicjatywę Województwa Wielkopolskiego oraz Fraunhofer Centrum Europy Środkowej i Wschodniej (*Mittel-Osteuropa Zentrum der Fraunhofer Gesellschaft*).

13) Współpraca kulturalna

Współpraca w dziedzinie polityki kulturalnej zajęła już centralne miejsce we *Wspólnym oświadczeniu* ojców założycieli Trójkąta Weimarskiego 29 sierpnia 1991 r. Żaden inny temat – obok konieczności intensyfikacji trójstronnej wymiany młodzieży – nie był tak często wymieniany w deklaracjach szczytów weimarskich, jak współpraca w dziedzinie polityki kulturalnej trzech krajów. 6 stycznia 1999 r. ministrowie spraw zagranicznych Joschka Fischer, Bronisław Geremek i Hubert Védrine dobitnie stwierdzili, „że trójstronne kulturalne spotkania powinny być rozszerzane i wspierane”, nawiązując tym samym do poznańskiego szczytu weimarskiego w 1997 r. Ponadto zaproponowali połączenie wymiany młodzieży i wymiany kulturalnej trzech krajów poprzez zorganizowanie polsko-niemiecko-francuskiego festiwalu, który umożliwiłby zbliżenie Francusko-Niemieckiej i Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży. Do tej pory nie próbowano wcielić tej idei w życie. Warto jednak do niej wrócić.

Przełom rysował się wiosną 2010 r. Ministerstwo Spraw Zagranicznych Niemiec ogłosiło wówczas – w związku ze spotkaniem ministrów spraw zagranicznych w Bonn 26/27 kwietnia 2010 r., że „zainicjowany pierwotnie jako forum współpracy politycznej Trójkąt Weimarski powinien w przyszłości również zostać rozszerzony o wymiar kulturalny. Szczególnie istotne miejsce powinny przy tym zająć projekty, które umożliwiają bezpośredni kontakt między obywatelami z trzech państw, tak aby wzmacniać zaufanie w przyjaźń i współpracę. Ministrowie kultury Francji i Polski mają za zadanie wspólnie z Sekretarz stanu Cornelią Pieper przygotować konkretne propozycje w tym zakresie”.

Od czasu tego cennego *démarche* nie pojawiały się jednak kolejne informacje.

Wiele spotkań firmowanych przez Trójkąt Weimarski zostało zorganizowanych na przestrzeni lat. W rozdziale 9.51 przedstawiono około 60 przykładowych projektów w dziedzinie kultury dla zilustrowania zakresu możliwości trójstronnej współpracy kulturalnej. Wciąż brakuje jednak systematycznego podejścia do tematu.

16 lipca 2007 r. Dyrektoriat generalny ds. międzynarodowej współpracy i rozwoju (*Direction Générale de la Coopération Internationale et du Développement*) francuskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych zorganizował spotkanie poświęcone intensyfikacji francusko-niemieckich stosunków kulturalnych. Należałoby zorganizować spotkanie trójstronne o podobnie strategicznym podejściu dla osób odpowiedzialnych za stosunki kulturalne w Niemczech, Francji i w Polsce.

Znaczenie wymiaru kulturalnego Trójkąta Weimarskiego uwidoczniło wręczenie 29 sierpnia 2011 r. w Weimarze Nagrody im. Adama Mickiewicza osobom stojącym na czele trzech wielkich instytutów kulturalnych: Instytutu Goethego, Instytutu Francuskiego oraz Instytutu Adama Mickiewicza.

Wieloletni francuski minister kultury Jack Lang zostanie wyróżniony Nagrodą im. Adama Mickiewicza za 2012 r. w dniu 7 września 2012 r.

Pierwszym krokiem ku stworzeniu kilkuletniej koncepcji w dziedzinie współpracy kulturalnej powinno być zidentyfikowanie możliwości przeprowadzenia wspólnych projektów w ramach Trójkąta Weimarskiego, które otwierają się pomimo ograniczeń finansowych. Utworzenie Polsko-Niemiecko-Francuskiej Rady ds. Kultury mogłoby nadać systematyczną perspektywę i plan działania współpracy kulturalnej w ramach Trójkąta Weimarskiego, która dotąd ograniczała się do szeregu raczej przypadkowych realizowanych ad hoc projektów.

14) Media

W rubryce „Społeczeństwo obywatelskie, kultura i media” uczestnicy tzw. weimarskich rozmów na szczycie regularnie podkreślali znaczenie mediów we wszystkich trzech krajach, jeśli chodzi o propagowanie podstawowej idei Trójkąta Weimarskiego, tzn. intensywnej polsko-niemiecko-francuskiej współpracy „na wszystkich płaszczyznach i wymiarach życia”. Podczas ósmego szczytu Trójkąta Weimarskiego w Warszawie (2011) ponownie postulowano nadanie polskiego wymiaru niemiecko-francuskiemu nadawcy ARTE. Kanclerz Angela Merkel poparła rozszerzenie podstaw ARTE tak by nadawca mógł być polsko-niemiecko-francuski¹⁹²⁰. Percepcja trójstronnej kooperacji pomiędzy tymi trzema państwami przez media jest bardzo ograniczona w porównaniu do uwagi, którą poświęcają stosunkom niemiecko-francuskim i w coraz większym stopniu polsko-niemieckim (zob. rozdział 9.8). Ogranicza się przede wszystkim do relacji ze szczytów czy spotkań ministrów. Także kwerenda za pośrednictwem wyszukiwarki Google nie pozostawia wątpliwości, że Trójkąt Weimarski nie dostarcza wartych relacji *news*. Jedynie w analizach politologicznych publikowanych w specjalistycznych czasopismach Trójkąt Weimarski cieszy się niesłabnącym intelektualnym zainteresowaniem.

Aby zakorzenić koncepcję Trójkąta Weimarskiego w świadomości opinii publicznej – koncepcję, która choć przywódcy przypisują jej niezmiennie dużą wagę, pozostała

¹⁹ „Ich unterstützte auch voll, dass ARTE sozusagen ein polnisches Bein bekommen wird, sodass der Sender deutsch-französisch-polnisch sein kann.“; Pressestaments von Bundeskanzlerin Angela Merkel, Präsident Bronisław Komorowski und Präsident Nicolas Sarkozy beim Weimarer Dreieck, REGIERUNGonline, 7.2.2011.

²⁰ W rzeczywistości ARTE ma już od 2000 r. „trzecią nogę”. Telewizja Polska jest od lat członkiem stowarzyszoną, zasiada w zgromadzeniu członków i w konferencji programowej. Przewidziany jest wspólny budżet produkcyjny. Tyle tylko, że Telewizja Polska przed dłuższy czas niejako zawiesiła swoje partnerstwo i nie delegowała przedstawicieli. To ma się zgodnie z zapowiedzią polskiego prezydenta ponownie zmienić.

jednak stosunkowo abstrakcyjna – należałoby zorganizować cykl regularnych (a nie w dwu-trzyletnich odstępach, wyznaczanych konferencjami na szczycie) warsztatów dla przedstawicieli mediów odnośnie do wybranych tematów. Ponadto powinno się uzupełnić oficjalne niemiecko-francuskie i polsko-niemieckie portale internetowe, które prowadzone są na zlecenie ministerstw spraw zagranicznych w Paryżu, Berlinie i Warszawie w języku niemieckim i francuskim oraz niemieckim i polskim poprzez jeden trójstronny trójjęzyczny portal internetowy. Strona internetowa, która jest prowadzona społecznie przez osoby z Komitetu Trójkąta Weimarskiego zawiera w chwili obecnej głównie teksty w języku niemieckim.

15) Gospodarka

Gospodarki wszystkich trzech krajów są ściśle powiązane ze sobą. Jednakże obecność niemieckich i francuskich podmiotów gospodarczych w Polsce jest niewspółmiernie większa niż obecność polskich firm w Niemczech i we Francji.

Bilans handlowy zarówno Francji jak i Polski w obrocie towarowym z Niemcami wykazuje znaczący deficyt.

17% bezpośrednich inwestycji zagranicznych skierowanych do Polski przypadają w 2007 r. na Francję i Niemcy, które pod tym względem zajęły pierwsze dwa miejsca. Polska jest atrakcyjną lokalizacją dla inwestorów zagranicznych. W rankingu odnotowującym liczbę nowo powstałych miejsc pracy wskutek zagranicznych inwestycji bezpośrednich w 2008 r. Polska figuruje na miejscu drugim (za Wielką Brytanią), Francja na miejscu trzecim, Niemcy na siódmym.

Dane zamieszczone w rozdziale 9.9 wyraźnie obrazują ściśle dwustronne stosunki gospodarcze pomiędzy trzema państwami. Trójstronne stosunki gospodarcze ograniczają się do pojedynczych projektów czy przedsięwzięć, których nie sposób odzwierciedlić w statystykach dostosowanych do analizy działalności dwustronnej. Gospodarka rządzi się własnymi regułami – inaczej niż w przypadku większości projektów, którym w niniejszym rozdziale przypisano dużą rolę dla rozwoju współpracy krajów partnerskich Trójkąta Weimarskiego. Rozmowy trójstronne mają zatem najwyżej sens w ramach spotkań poświęconych promowaniu współpracy regionalnej (zob. rozdział 9.2).

16) Stowarzyszenia trójnarodowe i inne inicjatywy z zakresu społeczeństwa obywatelskiego

Obok dwóch organizacji współpracy młodzieżowej (rozdział 9.2), w pierwszym rządzie liczne stowarzyszenia niemiecko-francuskie oraz polsko-niemieckie i polsko-francuskie, które w trzech krajach liczą łącznie ok. 50.000 członków (rozdział 9.1.2.3) stanowią swoisty kręgosłup współpracy dwustronnej a także – na tej podstawie – trójstronnej społeczeństw obywatelskich w ramach Trójkąta Weimarskiego. Jak to zostało wykazane w par. 10 w związku z partnerstwem miast, proste zsumowanie statystyk bilateralnych nie pozwala na oszacowanie zakresu trójstronnej współpracy społeczeństwa obywatelskiego. Brakuje wiarygodnych danych. Powszechnie krytykowane przy okazji wyborów do Parlamentu Europejskiego w 2009 r. malejące zainteresowanie społeczeństwa tematami europejskimi występuje równolegle do malejącej wszędzie gotowości – w szczególności ze strony młodzieży – do zaangażowania w stowarzyszenia, które stawiały sobie za cel pielęgnowanie

uważanej od jakiegoś czasu za oczywistą, przyjaźni pomiędzy Polską, Niemcami i Francją.

Stwierdzenie, że integracja europejska w coraz większym stopniu odzwierciedla interesy elit politycznych i gospodarczych, zaś większość społeczeństwa spogląda na sprawy europejskie z obojętnością, odnosi się w równym stopniu do dalszego rozwoju Trójkąta Weimarskiego.

Dlatego z zadowoleniem należy przyjąć fakt, że organizacja zrzeszająca niemiecko-francuskie stowarzyszenia w Niemczech (VDFG) obradująca na walnym zgromadzeniu członków wspólnie ze swoim francuskim odpowiednikiem (FAFA) 20 września 2008 r. w Rosny-sous-Bois, podjęła decyzję o zmianie nazwy na Federacja Niemiecko-Francuskich Stowarzyszeń dla Europy (*Vereinigung Deutsch-Französischer Gesellschaften für Europa e.V.*) Z kolei FAFA zleciła jednemu ze swoich wice-przewodniczących przygotowanie propozycji ściślejszej współpracy z Polską w ramach Trójkąta Weimarskiego. Na stronach internetowych obydwu organizacji dachowych coraz częściej można także przeczytać o inicjatywach Trójkąta Weimarskiego.

Proponuje się, aby przedstawiciele dwustronnych stowarzyszeń w Niemczech, Polsce i Francji na poziomie krajowym spotkali się przynajmniej raz w roku. Spotkania te powinny służyć zaplanowaniu cyklicznych wspólnych publicznych wystąpień w formie atrakcyjnych dla społeczeństwa przedsięwzięć pod szyldem Trójkąta Weimarskiego. Z nich mogłaby się rozwinąć stopniowo polsko-niemiecko-francuska platforma społeczna.

O ile iluzoryczne byłoby oczekiwanie, że powstaną liczne towarzystwa polsko-niemiecko-francuskie, o tyle przeświadczenie, że nastąpi ostrożne i częściowe otwarcie istniejących stowarzyszeń bilateralnych na trzecie państwo wydaje się realistyczne. Stworzenie płaszczyzny spotkań dla licznych społecznych ugrupowań działających na rzecz Trójkąta Weimarskiego w formie regularnie organizowanego Forum Dyskusyjnego Trójkąta Weimarskiego (zob. par. 3 niniejszego rozdziału) zapewniłoby idei współpracy polsko-niemiecko-francuskiej społeczne zakorzenienie, którego jej obecnie brakuje.

Tłumaczenie:

Klub Weimarski w Warszawie